

Markos Valéria

A tanórán kívüli foglalkozásokon való részvétel és a társadalmi háttér összefüggései

Az oktatás a társadalmi mobilitás egyik legfőbb eszköze (Bourdieu 1978, 1988, Róbert 2006, Fehérvári 2015), ugyanakkor számos egyenlőtlen feltétel van jelen az oktatási rendszer egészében, melyek e mobilitási csatornák adta lehetőségeket befolyásolják. Elég, ha csak a területi különbségekre (a nagyvárosok és a kisebb települések közötti) (Híves 2015, Velkey 2019), a fenntartók eltéréseire (állami, egyházi, magán) (Pusztai 2009) vagy egy iskolában, egy évfolyamon belüli, osztályok közötti különbségekre gondolunk (Kertesi és Kézdi 2009). E feltételek az iskolán belüli (kurrikuláris) feladatok tekintetében egyenlőtlenebbé tehetik a társadalmi mobilitásért folyó versenyt a gyerekek számára.

Van azonban egy másik szegmense is az iskolai munkának, a tanulmányokon kívüli színtér, azaz az extrakurrikuláris tevékenységek. A két szegmens közül tanulmányunkban kizárólag ez utóbbival foglalkozunk. Célunk az általános iskolás tanulók tanórán kívüli tevékenységeiben való részvételének jellemzése és társadalmi beágyazottságának vizsgálata.

Tanulmányunk elméleti háttérében bemutatjuk az extrakurrikuláris tevékenységek főbb típusait, majd megvizsgáljuk, hogy a társadalmi háttér hogyan befolyásolhatja az ezekben való részvételt. Empirikus kutatásunkban vizsgáljuk az iskolán belüli és iskolán kívüli, továbbá a tanulmányi eredményességet segítő foglalkozásokat és a tanuló társadalmi, kulturális jellemzőit gazdagító tevékenységeit. Kitérünk arra is, hogy a társadalmi beágyazottság milyen összefüggést mutat a különórákra fordított anyagi és humán erőforrás-befektetésekkel.

Iskolai és iskolán kívüli tevékenységek

Az iskolai és iskolán kívüli extrakurrikuláris tevékenységek többféleképpen tipizálhatók. Báthory Zoltán (1992) elkülönítette az iskola falain belüli és az iskola falain kívüli tanulási színtereket. Az előbbi magában foglalja a kurrikulomot, a tanórákat és az iskolai tanterv szerinti oktatást, tanulást. Míg a tanórán kívüli tanulás színtere nála az extrakurrikulum. Megállapítja, hogy a tanórán kívüli tanulási területeknek egyre nagyobb a szerepük a diákok sikeres tanulmányaiban a motivációs tényezők és a differenciálás széles körű alkalmazásai miatt. Mayer József (2003) a tanulók munkaterheit az alábbiak szerint határozza meg: az iskolában és az iskola által szervezett programokkal töltött idő és az ehhez kapcsolódó közlekedésre szánt idő, tanórákon eltöltött idő, az otthon végzett iskolai felkészülés ideje, a szabadidő munkaterhekkal befolyásolt része, a tanórákhoz kapcsolódó, iskolán

belüli és iskolán kívüli különórák ideje. Tanulmányunk tárgyát ez utóbbi kategória képezi.

Az extrakurrikuláris szegmensben nagyobb egyenlőtlenségeket tapasztalhatunk a diákok lehetőségei között. A tanulmányokon kívüli terület sokszínű cselekvési tér a tanulók életében, és minden olyan tevékenységet magába foglalhat, amely az iskolai teljesítményt és a diákok későbbi tartalmas életét segíti, támogatja. E tevékenységeket kétféle módon csoportosítja a szakirodalom. Az egyik lehetőség az, hogy az adott tanulmányon kívüli foglalkozás az iskolán belül, annak szervezésében vagy az iskolán kívül, nem az iskola szervezésében valósul meg. Mayer (2003) szerint a különórákat az iskolai keretek között nem minden esetben tudják igénybe venni a diákok, olykor a kínálat csekély, és a minősége sem mindig magas színvonalú. Így tehát a szülők egy része az iskola mellett működő

szolgáltatásokhoz fordul. Mindez plusz időt és anyagi forrást igényel a családok részéről. Az iskolán belüli foglalkozások többsége ingyenesen vagy minimális térítéssel vehetők igénybe, ezzel szemben az iskolán kívüli tevékenységek jellemzően önköltségesek, ugyanakkor a színvonaluk jobban igazodik az átlagon felüli motiváltságú vagy tehetségű gyerekek és szüleik igényeihez. Mihály Ildikó (2004) szerint az iskolán kívüli különórákon való részvétel megszervezése komoly logisztikai feladatot jelent a szülőknek, amibe a nagyszülőket is gyakran bevonják. Ezzel szemben az iskolán belüli foglalkozások sok esetben tehermentesítik a szülőket, ráadásul a foglalkozások gyakran térítésmentesek vagy alacsony költségűek, ami a hátrányosabb helyzetű diákok részvételét is lehetővé teszi.

Pusztai Gabriella (2009) szerint fontos kérdés az is, hogy az iskoláknak van-e elegendő anyagi erőforrásuk, hogy színvonalas, változatos extrakurrikuláris tevékenységeket kínáljanak a tanulóknak. Az iskolákban elsősorban tanulmányi kiegészítő foglalkozásokat (szakkör és felzárkóztatás), sportfoglalkozásokat és hitéleti alkalmakat biztosítanak a diákok számára az iskola keretein belül. Ezek a lehetőségek a tanulók életének gazdagítása mellett a kulturális tőke növeléséhez is hozzájárulhatnak, mindemellett koncentrálnak a diákok testi és lelki egészségének megőrzésére, továbbá társadalmi tőkéjük növelésére is.

Bocsi Veronika (2015) ötödikes diákok körében vizsgálta a délutáni foglalkozások mintázatait abban a tekintetben, hogy iskolán belül vagy kívül veszik-e igénybe őket a tanulók. Eredményei azt mutatják, hogy néhány délutáni elfoglaltság pozíciója hasonló (pl. előkészítő, sport), de a hittan vagy a művészeti és a zenei foglalkozások esetében már jelentősek a különbségek, ezeket nagyobb arányban veszik igénybe a tanulók az iskolán belül.

Páskuné Kiss Judit (2014) is hangsúlyozza Gordon Győri János (1998) a japán iskolai klubok kapcsán tett megállapításait a magyarországi iskolai szakkörökre, különórákra vonatkoztatva, hogy a foglalkozásokat tartó pedagógusok nem számítanak minden esetben az adott terület kimagasló szakembereinek, így a szakkörökön folyó munka az átlagos tanulók érdeklődését hivatott kielégíteni, és nem tekinthető a tehetséges és kimagasló diákokat segítő extrakurrikuláris képzési formának. Mihály (2004) szerint a különórák iránt

növekvő igény mutatkozik, ami a kínálati oldalon is színesebb lehetőségeket teremt, így egyre nehezebb az intézmény falain belül tartani a diákok foglalkozásait.

Az extrakurrikuláris tevékenységek csoportosításának másik lehetősége az, ha a tevékenységeket jellegük alapján különböztetjük meg, függetlenül attól, hogy az iskolán belül vagy kívül, térítésmentesen vagy térítés ellenében valósulnak meg. Bocsi (2015) két szegmenst különböztet meg a különórákon belül. Az egyik a korrepetáris foglalkozásoké, melyek a tanulók lemaradását hivatottak csökkenteni; a másik a gazdagító tevékenységeké, amelyek a kulturális tőke felhalmozását segítik (pl. művészeti oktatás, hagyományőrző foglalkozás, hittan, sport). Báthory (1992) ezzel szemben az iskolai extrakurrikulum három területét hangsúlyozza. Az elsőbe tartoznak szerinte a szakkörök és önképző körök, melyeknek a célja a diákok érdeklődésének felkeltése, sajátos képességeik felfedezése, fejlesztése. A második csoportba sorolta a korrekciós és kompenzációs foglalkozásokat, amelyek közvetlen módon segítik a diákok tanulását (pl. a tanulás során megjelenő nehézségek leküzdése, szociális és kulturális hátrányok enyhítése). A harmadik csoport nála az iskolai tanfolyamokat takarja, melyek kulturális és egyéb (sport, szabadidős stb.) szolgáltatásokat nyújtanak (Báthory 1992).

Mayer (2003) szerint a különórák igénybevételének két fő oka lehet. Az egyik a tudás minőségének a javítása és az iskolai előrehaladás segítése. Ezeket a programokat a szülők saját elképzeléseiknek megfelelően vagy a gyermekük személyiségének figyelembevételével, annak gazdagítására választják. Páskuné Kiss (2014) szerint egyes foglalkozások esetében a szülők arra törekszenek, hogy gyermeküket az érdeklődésének megfelelő tevékenységre járathassák, és hogy lehetősége legyen a tanulónak korlátozás nélkül elmélyülni egy adott területen. Mayer (2003) szerint a különórák másik fő oka a kudarcok elkerülése, a nehézséget okozó tantárgyakra való felkészülés. Réti Mónika (2009) 2003-as adatai szerint a negyedikes diákok 29%-a, a hatodikos diákok 21%-a vett részt korrepetáló foglalkozásokon.

Különbséget tehetünk tehát alapvetően a tanulmányi eredményt segítő és a gazdagító foglalkozások között. A tanulmányi eredményességet segíthetik a fejlesztő pedagógiák, a tantárgyi korrepetálások, a nyelvórák vagy az iskolai tananyagot kibővítő

felkészítő. Ez a csoport tovább bontható aszerint, hogy mi a tevékenység célja: az iskola vagy osztály átlagos szintjéhez való felzárkózás (pl. korrepetálás) vagy az iskolában megszerezhető tudáson túli ismeretek (pl. nyelvórák). A másik csoport a gazdagító foglalkozások köre, melyek arra hívatottak, hogy színesítsék a diákok életét, ezzel segítve a tanulmányi eredményességüket és az életük tartalmasabbá tételét. A kategória elnevezéséhez hűen szerteágazó lehet az idesorolható foglalkozások köre a sportfoglalkozásoktól kezdve a különböző művészeti foglalkozásokon át a vallásos nevelést biztosító foglalkozásokig terjed. A diákok gyakran több gazdagító tevékenységben is részt vesznek a tanulmányaikon kívüli időszakban. Réti (2009) 2003-as kutatása szerint a diákok

10%-a egyszerre több mint négy foglalkozásra járt az adatfelvétel idején.

A gazdagító tevékenységeket tovább lehet bontani a különböző foglalkozások kisebb csoportokba sorolásával. Pusztai (2009) szerint az extrakurrikuláris tevékenységek a következő területekre terjedhetnek ki: a tanórai és az otthoni tanulmányi munka kiegészítése, sporttevékenység és a mozgáskultúra fejlesztése, zenei műveltség szerzése (zenetanulás, énekkar), az iskolai közéletben való részvétel, valamint vallásos vagy karitatív tevékenységek. Meier és McNeal szerint is extrakurrikuláris tevékenységnek számít az iskolai közéletben való részvétel és az önkéntes munka, amelyek erősíthetik a diákok iskola iránti elköteleződését, valamint a tanulmányi eredményességet is javíthatják (Meier 1999, McNeal 1999).

Az extrakurrikuláris tevékenységekben való részvétel összefüggése a társadalmi háttérrel

Bocsi (2015) a gyerekek közötti esélyegyenlőség jegyében felhívja a figyelmet arra, hogy mennyire fontos, hogy az iskolák képesek-e színesen és színvonalasan kitölteni az extrakurrikulum időszakát. Ha ezek a foglalkozások, szakkörök, programok az iskolán kívülre kényszerülnek kikerülni, a hátrányosabb helyzetű családok gyermekei már nem biztos, hogy hozzáférnek. Antrop-González és munkatársai (2003) kutatása szerint is az extrakurrikuláris tevékenységek csökkenthetik a hátrányos helyzetű tanulók hátrányait. Ezt nehezíti az, hogy bizonyos foglalkozások már az iskola keretein belül is térítési díj ellenében vehetők igénybe, nem beszélve az iskolán kívüli lehetőségek kínálatáról. Andor Mihály (1998) meglátása alapján a szülők választásait kevésbé az anyagi, inkább a kulturális tőke befolyásolja döntően. A magas kulturális tőkéhez az oktatási rendszer alaposabb ismerete is hozzátartozik, így a magasabb kulturális tőkével rendelkező szülők sokkal inkább tisztában lehetnek egy-egy különóra pozitív hatásaival.

Andor eredményeit Mayer (2003) eredményei is alátámasztják, miszerint erős az összefüggés az iskolai tanulmányokon kívüli foglalkozásokon való részvétel és a kulturális háttér között. Az iskolázottabb szülők gazdagító különórákra, az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők inkább

korrepetálásokra járatják gyermekeiket. A szerző kutatása szerint a nyelvórák és a matematikaórák a legnépszerűbb különórák. A kistelepüléseken és a falvakban élő családok gyermekei kevésbé veszik igénybe a nyelvórákat, ahol esetenként gyengébb a nyelvtanítás színvonala is. Ezzel szemben a falvakban élők esetében különösen népszerűek a művészeti jellegű foglalkozások, és magas a zenét tanulók aránya is.

Mayer József és Singer Péter (2014) felhívják a figyelmet a különóra területi eltéréseire, egyenlőtlenségeire. A tanórán kívüli tanulói tevékenységek mennyisége egyenesen arányos a települések nagyságával, ugyanakkor területileg ezeknek a finanszírozásában is vannak eltérések. A kisebb települések kínálati hiányait úgy orvosolják a településen lakó családok, hogy a közeli városok iskoláiban tartott szakkörökre, előkészítőkre járatják át a gyermekeiket, vállalva az utazás miatti többletköltséget és időkiesést. A szerzőpáros arra is rávilágít, hogy az iskolák fontosnak tartják, hogy saját kínálatuk legyen a diákok számára, és hogy ezt a kínálatot a saját tanulóiknak minél nagyobb arányban térítésmentesen tudják biztosítani, mely törekvéseknek az erőforrások keretei szabhatnak határt.

Kutatási módszerek

Az ismertetett szakirodalom alapján a következő feltételezéseket fogalmaztuk meg:

1. hipotézis: Feltételezzük, hogy a negyedik osztályos tanulók többsége sportra és hittanra jár.
2. hipotézis: A hátrányosabb helyzetű diákok inkább az iskolán belüli, elsősorban felzárkóztató jellegű extrakurrikuláris formákat veszik igénybe; míg az iskolán kívüli, gazdagító tevékenységeket a magasabb társadalmi háttérű diákok.

3. hipotézis: A jobb társadalmi háttérű családokra jellemzőbb, hogy nagyobb anyagi és humán erőforrást fektetnek a foglalkozásokon való részvételbe.

A tanulók tanórán kívüli tevékenységeit a szülők válaszai alapján dokumentáltuk. Vizsgálati módszereink alapszámítások, keresztábra-elemzések, varianciaelemzések és lineáris regressziós módszerek.

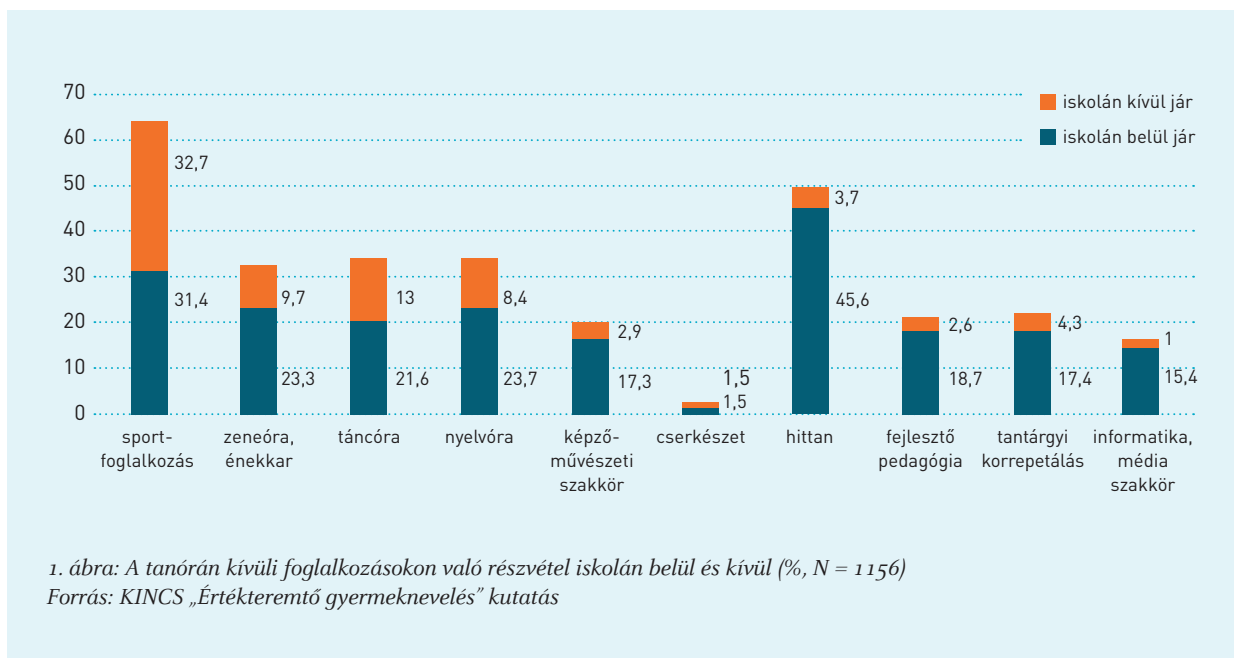
Kutatási eredmények

Az extrakurrikuláris tevékenységben való részvétel jellemzői

Érdeklődtünk arról, hogy a tanulók milyen extrakurrikuláris foglalkozásokon vesznek részt, és azokra az iskolában vagy az iskola falain kívül járnak. Az adatok azt mutatják, hogy a tanulók többsége sportfoglalkozásra (64,1%) és hittanra (49,3%) jár, ami igazolja hipotézisünket. Sportfoglalkozásra járó tanulók 31,4%-a az iskolán belül, 32,7%-a pedig az iskolán kívül jár. A felsorolt tevékenységek közül a sportfoglalkozás az egyedüli, amit nagyobb arányban vesznek igénybe a tanulók iskolán kívüli szolgáltatásként. Hittanra a tanulók 49,3%-a jár, elsősorban többségük az iskolán belül (45,6%), és csak kevesen járnak iskolán kívüli hittanfoglalkozásra. Szintén

népszerűek még a zeneórák és az énekkar (33%), a táncórák (34,6%) és a nyelvórák (32,1%), elsősorban az iskolán belüli foglalkozások keretében. Az adatok azt is mutatják, hogy legkevesebben cserkészetre, gyógytornára, informatika- és médiaszakkörre járnak. A diákok 17,4%-a jár egyéb tanórán kívüli foglalkozásra (pl. matematika-, tűzoltó-, drámaszakkör).

Összességében az látható, hogy ha a tanulók részt vesznek tanórán kívüli foglalkozáson, akkor azt általában az iskola falain belül teszik. Annak okát, hogy miért döntenek a családok az iskolán belüli vagy iskolán kívüli foglalkozások mellett, nem vizsgáltuk, mint ahogy azt sem, hogy az iskola

milyen kínálatot biztosít, és az egyes szolgáltatások milyen színvonalúak. A szakirodalom alapján (Mayer 2003, Mihály 2004) feltételezhetjük, hogy a választásnak egyrészt anyagi oka van, hiszen az iskolán kívüli szolgáltatások költségesebbek lehetnek, mint az iskolán belüli foglalkozások. Ugyanakkor kényelmi okok is megjelenhetnek, mivel a szülők megspórolják a gyermek utaztatásának szervezését, idejét és fáradalmait. További szempont lehet a szakmai minőség is, mely a piaci alapon és az iskola falain belül szerveződő foglalkozások esetében különböző lehet.

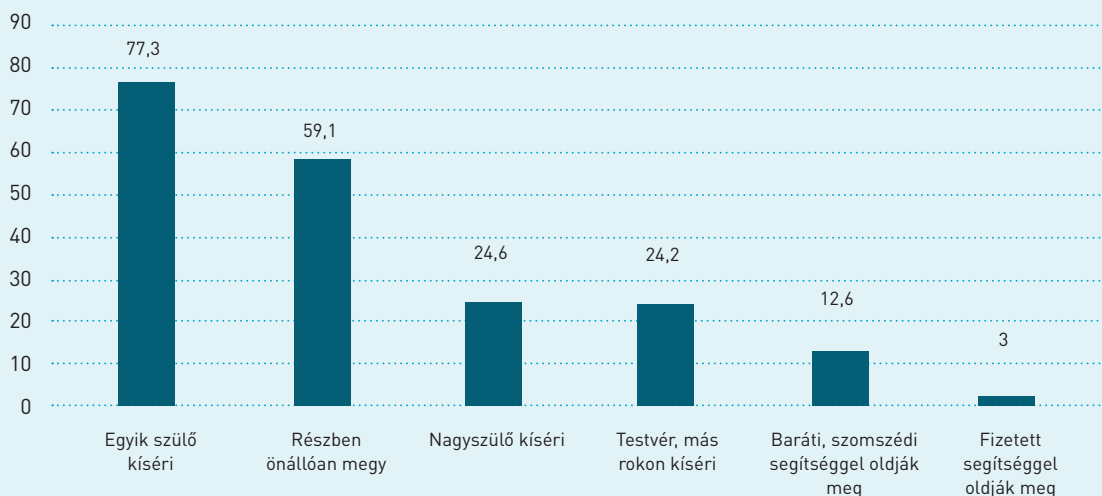
A tanulók az iskolában átlagosan 1,8, az iskolán kívül 0,6 foglalkozásra járnak. Az iskolában tehát háromszor annyi foglalkozáson vesznek részt, mint iskolán kívül. A tanulók 73,6%-a az iskolán belül, 45,6%-a az iskolán kívül jut el valamilyen tanórán kívül foglalkozásra, ötödük iskolán belül és kívül is részt vesz tanórán kívüli foglalkozáson. Bár az irodalom szerint (Mihály 2004) egyre nagyobb az igény az iskolán kívüli foglalkozásokra, adataink mégis azt bizonyítják, hogy a megkérdezettek az iskolai foglalkozásokat preferálják.

A szülők átlagosan havonta 12 800 forintot költenek a gyermekek különóráira. Annak kapcsán,

hogyan mennek a szülők az egyes foglalkozásokra az iskolán belül és kívül, három esetben mutattunk ki szignifikáns különbséget: a zenéóra, énekkar ($p = 0,046$), a képzőművészeti szakkör ($p = 0,044$) és az informatika-, illetve médiaszakkör ($p = 0,000$) esetében. Mindhárom foglalkozástípusban nagyobb összeget fordítanak az iskolán kívüli foglalkozásokra, mint az iskolán belüliekre.

Mayer (2003) szerint az iskolán belüli szolgáltatásokra jellemzőbb, hogy alacsonyabb költségűek vagy akár ingyenesen vehetnek részt rajtuk a tanulók. Ez a kijelentés magyarázhatja eredményeinket is, hiszen az esetek többségében valóban magasabb az iskolán kívüli foglalkozások díja.

Vizsgáltuk azt is, hogy a tanulók hogyan jutnak el az egyes foglalkozásokra. Nagy többségüket a szülők hordják a különórákra, de a tanulók több mint fele gyakran önállóan jár, negyedüket pedig nagyszülő, testvér vagy más rokon kíséri. A válaszadó szülők 12,6%-a kiszervezi ezt a feladatot és baráti, szomszédi segítséget kér, és mindössze 3%-uk mondta azt, hogy fizetett segítséggel oldja meg a gyermek különórára való szállítását.

2. ábra: A gyermek különórára való eljutásában részt vevő segítők megoszlása (%; $N = 800$)

Forrás: KINCS „Értéktanteremő gyermeknevelés” kutatás 2020.

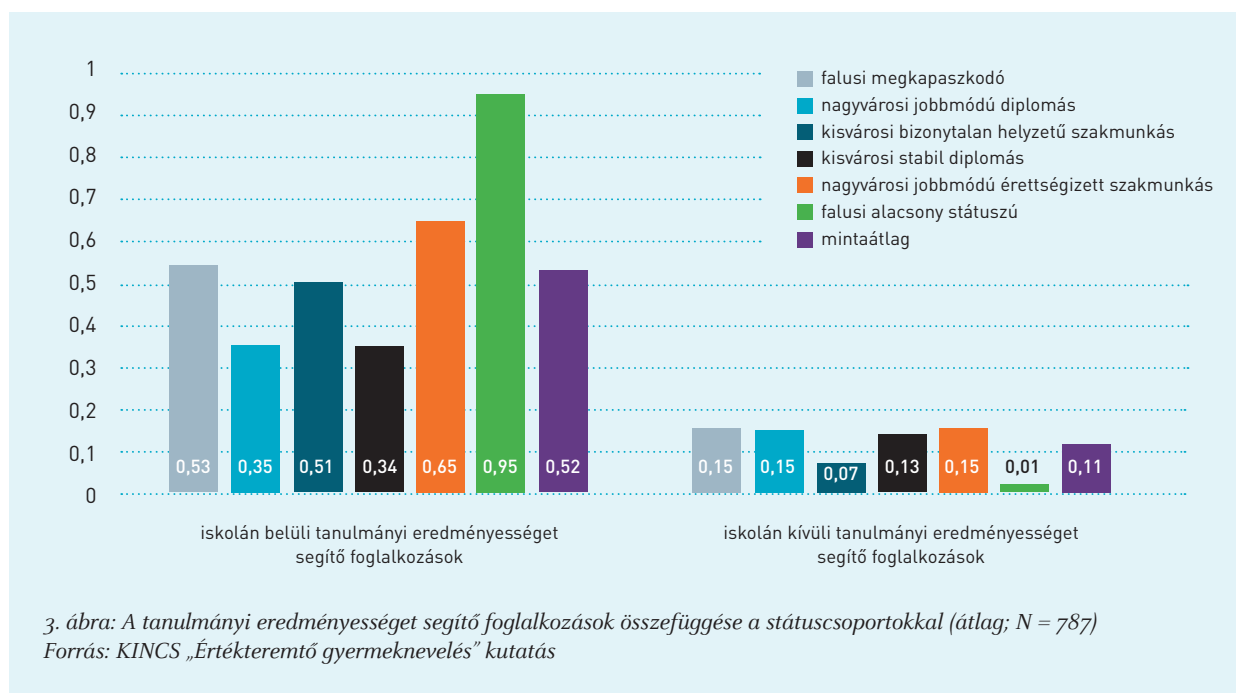
A tanulmányi eredményesség növelését segítő és gazdagító foglalkozásokon való részvétel a társadalmi státus függvényében

Ahogy az elméleti részben is kifejtettük, a foglalkozások tipizálhatók egyrészt aszerint, hogy az iskolán kívül vagy belül zajlanak, másrészt a foglalkozás jellege szerint. Ez utóbbi kapcsán faktorelemzés segítségével próbáltuk elkülöníteni a típusokat, azonban az egyes foglalkozások nem rendeződtek külön csoportokba. Ebből kifolyólag az indexkészítés mellett döntöttünk, és két csoportot különítettünk el: egyrészt a tanulmányi eredményesség növelését segítő, másrészt a tanuló kulturális, társadalmi tőkáját gazdagító foglalkozások csoportját. A következőkben e két csoport összefüggését vizsgáljuk a tanulók társadalmi háttérének függvényében.

Megvizsgáltuk a különbségeket a státuscsoportok mentén a tekintetben, hogy a tanulók iskolán belül vagy iskolán kívül veszik-e igénybe a tanulmányi eredményességüket segítő, elsősorban felzárkóztató foglalkozásokat. Az adatokból kirajzolódik, hogy a falusi megkapaszkodó, a falusi alacsony státusú és a nagyvárosi jobb módú érettségizett szakmunkás kategóriákba tartozó családok gyermekei szignifikánsan nagyobb arányban járnak az iskolán belüli, tanulást segítő foglalkozásokra, mint a többi státuscsoportba tartozók. Az iskolán kívüli, tanulmányi eredményességet segítő foglalkozások kapcsán is szignifikáns különbség mutatkozik a

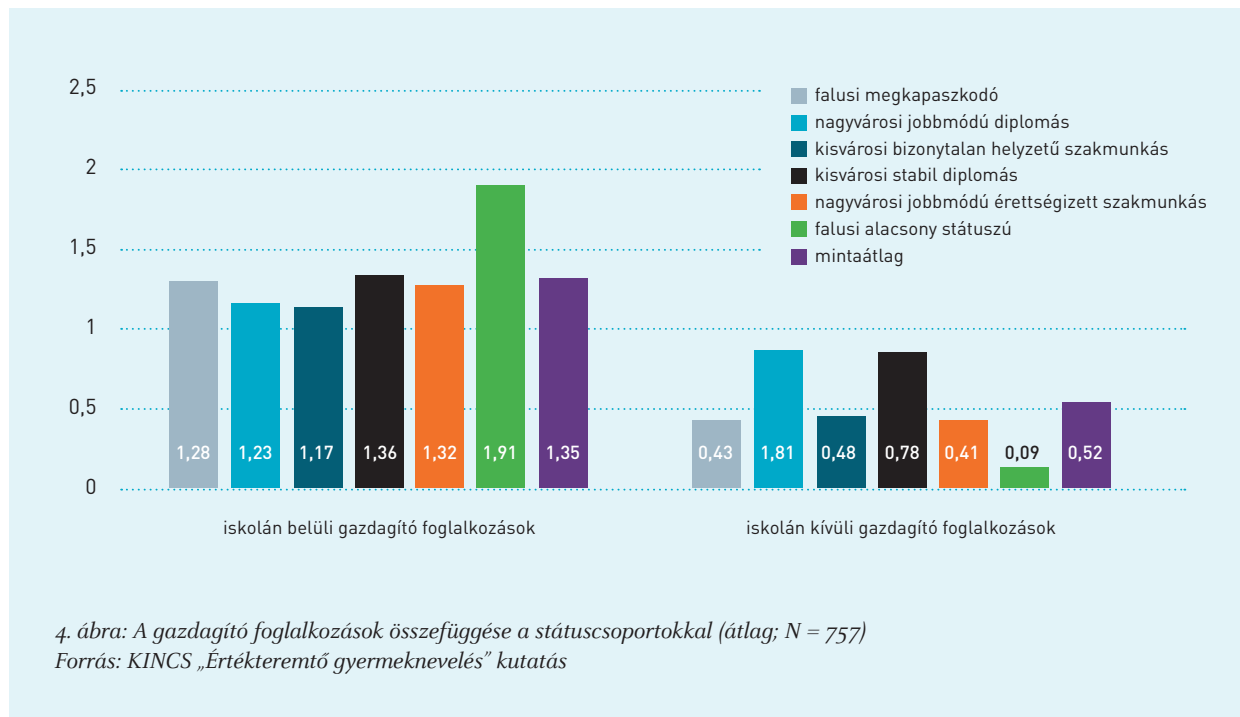
státuscsoportok között. Ezeken a foglalkozásokon átlag feletti mértékben a falusi megkapaszkodó, a nagyvárosi jobb módú diplomás, a kisvárosi stabil diplomás, míg átlag alatti mértékben a kisvárosi bizonytalan helyzetű szakmunkás és a falusi alacsony státusú kategóriákba tartozó családok gyermekei vesznek részt.

Az eredmények igazolják feltételezésünket, miszerint a tanulmányi eredményességet segítő foglalkozásokat elsősorban a hátrányosabb helyzetűek veszik igénybe (kisebb településen élők, rosszabb anyagi helyzetűek, alacsony iskolázottságú szülők gyermekei). Mégsem a település típusa, hanem inkább a szülők iskolázottsága, mi több, a család anyagi helyzete tűnik meghatározó tényezőnek, hiszen látható, hogy a nagyvárosi jobb módú, érettségizett szakmunkások gyermekei is magas arányban résztvevői ezeknek a foglalkozásoknak. Ezt az eredményt tovább erősítik az iskolán kívüli tevékenységekkel kapcsolatos adatok, amelyekből látható, hogy a kisebb településen élők (kisváros, falu), az alacsonyabb iskolázottságú (szakmunkás) és rosszabb anyagi helyzetű családok (bizonytalan helyzetű, alacsony státusú) kevésbé járatják gyermekeiket iskolán kívüli foglalkozásokra.

A tanulmányi eredményességet segítő foglalkozásokhoz hasonlóan a gazdagító foglalkozásokon való részvételt is megvizsgáltuk az egyes státuscsoportokkal összefüggésben. Az eredmények szerint az iskolán belüli, gazdagító foglalkozásokat a falusi alacsony státusú családok gyermekei szig-

nifikánsan nagyobb arányban veszik igénybe, mint a többi státuscsoportba tartozó családok gyermekei. Ugyanakkor az iskolán kívüli foglalkozásokra átlag feletti mértékben a nagyvárosi jobb módú diplomás és a kisvárosi stabil diplomás családok gyermekei járnak.

Összegzés

Tanulmányunk célja a negyedik osztályos általános iskolás tanulók tanórán kívüli tevékenységekben való részvételének vizsgálata, különös tekintettel annak társadalmi beágyazottságára. A szakirodalom szerint az extrakurrikuláris tevékenységekben való részvétel többféleképpen tipizálható, amiből mi két csoportot írtunk körül. Egyrészt a tanulmányi eredményességet támogató és a tanuló kulturális, gazdasági tőkéjét növelő tevékenységeket, másrészt az iskolán belüli és kívüli foglalkozások csoportjait. A kutatások azt mutatják, hogy a foglalkozások jellege mentén jelentősek a különbségek a társadalmi háttér tekintetében. Első hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy a leggyakrabban látogatott foglalkozások a sportfoglalkozások, a hittan és a nyelvrák lesznek. Az adatok az első kettőt bizonyították, azonban úgy tűnik, mintánkban a nyelvrára járókét mege-

lőzi a zeneórára, énekkarra és táncórára járó tanulók aránya. Második hipotézisünk, miszerint a hátrányosabb helyzetű diákok az iskolán belüli, elsősorban felzárkóztató jellegű extrakurrikuláris formákat veszik igénybe, igazolást nyert; míg az iskolán kívüli, gazdagító tevékenységekre a magasabb társadalmi háttérű diákok járnak. Az iskolán belüli, felzárkóztató foglalkozásokat, ugyanakkor az iskolán belüli gazdagító foglalkozásokat is a falusi alacsony státusúak veszik igénybe, míg az iskolán kívüli foglalkozásokon nagyobb arányban a városi, diplomás családok gyermekei vesznek részt. Harmadik hipotézisünk szerint a jobb társadalmi háttérű családokra jellemzőbb, hogy nagyobb anyagi és humán erőforrást áldoznak a foglalkozásokon való részvételre. Szignifikáns összefüggés ugyanakkor nem mutatkozott a státus-

csoportok és a foglalkozásra fordított összegek között. Abban, hogy külső segítséget igénybe vesznek-e a családok a gyermek foglalkozásokra való eljuttatásához, a településtípusnak, a szülők iskolázottságának, de még a család nagyságának (testvérek száma) is szerepe van. Az iskolán kívüli különórákra való eljutásban elsősorban a szülők kísérik a gyermekeket, de az esetek negyedében a nagyszülők vagy más rokonok, például a testvérek is bevonódnak.

Hivatkozott irodalom

- Andor Mihály (1998). Az iskolaválasztás társadalmi meghatározottsága 1997-ben. *Iskolakultúra* 9(8), 14–28.
- Antrop-González, René, Vélez, William & Garret, Tomas (2003). *Where are the academically successful Puerto Rican students? Five Success Factors of High Achieving Puerto Rican High School Students*. JSRI Working Paper No. 61. East Lansing, Michigan: The Julian Samora Research Institute, Michigan State University. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED502158.pdf> (Letöltés: 2020. május 25.)
- Báthory Zoltán (1992): *Tanulók, iskolák, különbségek*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Bocsi Veronika (2015). Különórák és szabadidő az általános iskolákban. In Imre Anna (szerk.) *Eredményesség és társadalmi beágyazottság. A délután 4-ig kiterjesztett iskola bevezetésének első tapasztalatai*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
- Bourdieu, Pierre (1978). *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelése*. Budapest: Gondolat.
- Bourdieu, Pierre (1988). *Homo Academicus*. Stanford: Stanford University Press.
- Fehérvári Anikó (2015). Társadalmi mobilitás és iskola. In Varga Aranka (szerk.) *A nevelésszociológia alapjai*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wlislócki Henrik Szakkollégium. 183-210.
- Gordon Györi János (1998). Mitől hatékony még a japán oktatás? *Magyar Pedagógia* 98(4), 273–317.
- Híves Tamás (2015). Területi oktatáskutatás. Vizsgálatok az iskolázás területi folyamatairól. PhD disszertáció. Pécsi Tudományegyetem
- Kertesi Gábor és Kézdi Gábor (2009). Általános iskolai szegregáció Magyarországon az ezredforduló után. *Közgazdasági Szemle* (LVI) 2009. november, 959–1000.
- Mayer József (2003). A tanulók munkaterheiről. *Új Pedagógiai Szemle* 53(7–8), 70–87.
- Mayer József és Singer Péter (2014). Adalékok a tanulói munkateher problémájához. <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/tanulok-munkaterhei/adalekok-tanuloi> (Letöltés: 2020. május 25.)
- McNeal, Ralph B. Jr. (1999). Parental Involvement as Social Capital: Differential Effectiveness on Science Achievement, Truancy and Dropping Out. *Social Forces* 78(1), 117–144.
- Meier, Ann (1999). Social Capital and School Achievement Among Adolescents. *CDE Working Paper* 99(18), 1–53.
- Mihály Ildikó (2004). Tanulás „árnyékban”, avagy a tanügyi második gazdaság működése. *Új Pedagógiai Szemle* 54(4-5), 150-155.
- Páskuné Kiss Judit (2014). Tanórán kívüli iskolai és iskolán kívüli programok a tehetséggondozásban. *Géniuszműhely* 2. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest 27 lap, ISSN 2064-5449
- Pusztai Gabriella (2009). *Társadalmi tőke és iskolai pályafutás*. Budapest: Új Mandátum.
- Réti Mónika (2009). Az árnyékoktatás. In Szárny és teher. *A magyar oktatás helyzetének elemzése*. Háttéranyag. 17–21. <https://mek.oszk.hu/07900/07999/pdf/szarny-teher-oktatas-hatteranyag.pdf> (Letöltés: 2020. május 25.)
- Róbert Péter (2006). *Társadalmi mobilitás*. <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a949.pdf> (Letöltés: 2020. május 25.)
- Velkey Gábor (2019). Térbeli-társadalmi egyenlőtlenségek és újratermelésük az alapfokú oktatás hazai rendszerében. *Tér és Társadalom* 33(4), 104–131.